

MEDIA MUHITIDA BOLA HUQUQLARI

Ochilova Madina G‘ulom qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, 1-kurs talabasi

Shoimova Aziza A‘zamjon qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, 1-kurs talabasi

Toshtemirov Rustam Abdurashidovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“Fakultetlararo ijtimoiy fanlar” kafedrası o‘qituvchisi

rustambek22091985@gmail.com

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada bola huquqlarining huquqiy-me‘yoriy asoslari va bola huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyaga alohida to‘xtalib o‘tilgan. Shuningdek, media muhitida bola huquqlari masalasi keng muhokama qilingan.*

***Kalit so‘zlar:** bola huquqlarining huquqiy-me‘yoriy asoslari, sog‘lom va bilimli yosh avlod, media muhiti.*

CHILD RIGHTS IN THE MEDIA ENVIRONMENT

***Annotation.** This article focuses on the legal and normative foundations of children’s rights and the Convention on the Rights of the Child. Also, the issue of children’s rights was widely discussed in the media environment.*

***Key words:** legal and normative basis of children’s rights, healthy and educated young generation, media environment.*

ПРАВА РЕБЕНКА В МЕДИАСРЕДЕ

Аннотация. В данной статье основное внимание уделяется правовым и нормативным основам прав детей и Конвенции о правах ребенка. Также в медиасреде широко обсуждался вопрос прав детей.

Ключевые слова: нормативно-правовая база прав детей, здоровое и образованное молодое поколение, медиафседа.

Мактаб yoshi, ayniqsa, o'quv faoliyati uchun muhim bo'lgan his-tuyg'ularni shakllantirish uchun eng sezgir hisoblanadi. Bolaning his-tuyg'ularining mazmuni, u tez-tez boshdan kechirayotgan his-tuyg'ulari, turli vaziyatlarda, u duch keladigan hayotning turli hodisalariga bo'lgan reaksiyalar maktabdagi ta'lim faoliyatining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqadi[1].

Sog'lom va bilimli yosh avlod millat ravnaqining poydevori.

O'zbekistonda Bola huquqlari bo'yicha 100 dan ziyod qonunlar, Prezident farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Eng muhimi, mamlakatimizda bola huquqlari va manfaatlarini himoya qilish bo'yicha kompleks huquqiy asoslar yaratildi[2].

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda bolalarni ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy jihatdan qo'llab-quvvatlash hamda ularga keng imkoniyatlar yaratishga qaratilgan o'ta muhim umummilliy davlat dasturlari qabul qilindi. Endilikda ular bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda.

Bunday muhim hujjatlar yurtimizda inson huquqlari, shu jumladan, bola huquqlari va manfaatlarini har tomonlama himoya qilish borasida o'ziga xos huquqiy taraqqiyotga erishilganligining yorqin amaliy ifodasidir.

Umuman aytganda, bugungi kunda O'zbekistonda bola huquqlari va manfaatlarini himoya qilish bo'yicha o'ziga xos milliy-huquqiy tizim shakllangan

bo'lib, ayni paytda mamlakatimiz bu yo'lda dadil qadam tashlayotgan davlatlardan biridir[3].

Nima uchun O'zbekistonda Bola huquqlariga katta e'tibor qaratilishini quyidagilar bilan izohlash mumkin.

O'zbekiston Respublikasi aholisining 40% ni 18 yoshgacha bo'lgan bolalar tashkil etadi, 64%ni esa – 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar.

Shu sababli, inson huquqlari va erkinliklari sohasida davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi bolalar va yoshlarning jismoniy, intellektual va ma'naviy rivojlanishi uchun qulay va eng yaxshi sharoitlarni yaratish, shuningdek ko'p bolali oilalarni, yetim bolalarni va oila muhitidan mahrum bo'lgan bolalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash hisoblanadi.

Mamlakatimizda bolalar huquqini himoya qilishning zarur huquqiy bazasi yaratilgan. Ta'kidlash joizki, mustaqillikka erishilgandan so'ng O'zbekiston qo'shilgan ilk xalqaro shartnomalardan biri BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasidir[4].

Inson huquqlarini himoya qilishning qonunchilik asosi avvalo O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan me'yorlar va qonunlarga tayanadi. Milliy qonunchilikdagi ustuvor yo'nalishlardan biri – bu bolalikni muhofaza qilish bo'yicha BMT xalqaro konvensiyalari qoidalarini implementatsiya qilishdan iborat bo'lib, mazkur yo'nalishda YUNICEF bilan faol hamkorlik olib borilmoqda.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasiga bolalar alohida g'amxo'rlik va yordam huquqiga egadirlar, deb e'lon qilganligini eslatib, Jamiyatning asosiy tashkiloti hisoblanmish oila va tibbiy muhitga uning barcha a'zolari, ayniqsa, bolalar o'sib-ulg'ayishlari va farovonlikka ega bo'lishlari uchun jamiyat doirasidagi majburiyatlarni o'z zimmasiga to'liq oladigan bo'lishiga erishish maqsadida zarur himoya va yordam bilan ta'minlanishi lozim ekanligiga ishonch hosil qilgan holda, bolaning shaxsi sog'lom va har tomonlama uyg'unlashgan holda kamoloti uchun u oila g'amxo'rligida, baxt, mehr-muhabbat va ongli tushunish vaziyatida o'sishi zarurligini e'tirof etib, bola jamiyatda mustaqil hayotga to'la

tayyorlanishi va Birlashgan Millatlar Tashkiloti Nizomida e'lon qilingan g'oyalar ruhida, ayniqsa, tinchlik, qadr-qimmat, sabr-toqat, erkinlik, tenglik va birdamlik ruhida tarbiyalanishi lozimligini hisobga olib, bolani mana shunday alohida himoya qilish zarurligi

1924- yilgi Bola huquqlari Jeneva deklaratsiyasida va 1959 -yil 20 -noyabrda BMTning Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan Bola huquqlari deklaratsiyasida ko'zda tutilganligini va Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risida xalqaro paktda (jumladan, 23 va 24-moddalarda), iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risida xalqaro paktda (jumladan, 10-modda), shuningdek, ixtisoslashgan muassasalar hamda bolalarning farovonligi masalalari bilan shug'ullanuvchi xalqaro tashkilotlarning Nizomlari va tegishli hujjatlarida e'tirof etilganligini e'tiborga olib, bola huquqlari deklaratsiyasida ko'rsatib o'tilganidek, "bola, agar u jismoniy va aqliy jihatdan kamolotga yetmagan bo'lsa, maxsus ravishda muhofaza va g'amxo'rlikka, binobarin, tug'ilguncha va tug'ilgandan keyin ham munosib darajadagi huquqiy himoyaga muhtoj" ekanligini e'tiborga olib, ijtimoiy va huquqiy tamoyillar to'g'risidagi deklaratsiyaning bolalar himoyasi va farovonligi, ayniqsa, bolalarni milliy va xalqaro darajalarda tarbiyalashga berish hamda asrab olish paytidagi himoyasi va farovonligiga doir qoidalariga, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Balog'atga yetmagan bolalarga nisbatan odil sudlov yuritishga doir minimal standart qoidalari ("Pekin qoidalari") va Favqulodda holatlarda va qurolli mojarolar davrida ayollar va bolalarni himoya qilish to'g'risida deklaratsiya qoidalariga tayanib, jahondagi barcha mamlakatlarda nihoyatda og'ir sharoitlarda yashayotgan bolalar borligi hamda ular alohida e'tiborga muhtoj ekanliklarini e'tirof etilgan [5]:

1-modda: Ushbu Konvensiyaning maqsadlari uchun 18 yoshga to'lmagan har bir inson zoti, agar bolaga nisbatan qo'llaniladigan qonun bo'yicha u ertaroq balog'atga yetmagan bo'lsa, bola hisoblanadi.

2-modda: 1. Ishtirokchi - davlatlar ushbu Konvensiyada o'z ta'sir doirasida bo'lgan har bir bola uchun ko'zda tutilgan barcha huquqlarni, hech qanday

kamsitishlarsiz, irqi, tana rangi, jinsi, tili, dini, siyosiy yoki boshqa e'tiqodlari, milliy, etnik yoki ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiy ahvoli, bolaning sog'lig'i va tug'ilishi, uning ota-onasi yoki qonuniy vasiysi yoki biror-bir boshqa holatlardan qat'i nazar, hurmat qiladilar hamda shu huquqlarni ta'minlab beradilar.

2. Ishtirokchi-davlatlar bola, uning ota-onasi, qonuniy vasiysi yoki boshqa oila a'zolarining qarashlari yoki e'tiqodida o'z ifodasini topadigan maqom, faoliyat asosida kamsitish yoki jazolashning barcha shakllaridan bolaning himoyasini ta'minlash uchun hamma zarur choralarni ko'radilar.

3-modda: 1. Bolalarga nisbatan barcha xatti-harakatlarda, ular ijtimoiy ta'minot masalalari bilan shug'ullanuvchi davlat yoki xususiy muassasalar, sudlar, ma'muriy yoki qonun chiqaruvchi organlar tomonidan sodir etiladimiyo'qmi, bundan qat'i nazar, bolaning manfaatlari yaxshiroq ta'minlanishiga birinchi darajali e'tibor beriladi.

2. Ishtirokchi-davlatlar o'z zimmasiga bolani uning farovonligi uchun zarur hisoblangan himoya va g'amxo'rlik bilan ta'minlash, bunda uning otaonasi, vasiysi yoki qonun bo'yicha uning uchun javobgar sanalmish boshqa shaxslarning huquq va majburiyatlarini e'tiborda tutishni hisobga oladilar hamda ana shu maqsadda barcha qonuniy va ma'muriy chora-tadbirlarni ko'radilar.

3. Ishtirokchi-davlatlar bolalar haqida g'amxo'rlik ko'rsatish yoki ularni himoya qilish uchun mas'ul hisoblangan organlar, muassasalar va xizmatlar vakolatli organlar tomonidan belgilab qo'yilgan me'yorlarga, xususan, xavfsizlik va sog'liqni saqlash sohasida va ulardagi xodimlarning soni va ishga yaroqliligi, shuningdek, vakolatli nazorat olib borishi nuqtai nazaridan belgilangan me'yorlarga javob berishlarini ta'minlaydilar.

4-modda: Ishtirokchi-davlatlar ushbu Konvensiyada e'tirof etilgan huquqlarni amalga oshirish uchun barcha zarur qonuniy, ma'muriy va boshqa choralarni ko'radilar. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarga nisbatan ishtirokchi-davlatlar bunday choralarni o'zlarida mavjud bo'lgan imkoniyatlar doirasida, mumkin qadar

yuqori darajada zarurat tugʻilgan taqdirda esa xalqaro hamkorlik doirasida qabul qiladilar.

5-modda: Ishtirokchi-davlatlar ota-onaning va tegishli holatlarda kengaytirilgan oila aʼzolari yoki mahalliy urf-odatlarda koʻzda tutilganidek, jamoaning vasiylar yoki qonun boʻyicha bola tarbiyasi uchun javobgar hisoblangan boshqa shaxslarning ushbu Konvensiyada eʼtirof etilgan huquqlarni amalga oshirishda munosib darajada bolani boshqarish va unga rahbarlik qilish hamda bu ishni bolaning rivojlanib borayotgan qobiliyatlariga muvofiq holda bajarishdagi masʼuliyati, huquq va majburiyatlarini hurmat qiladilar.

6-modda: 1. Ishtirokchi-davlatlar har bir bola yashash uchun ajralmas huquqqa ega ekanligini eʼtirof etadilar.

2. Ishtirokchi-davlatlar bolaning omon yashashi va sogʻlom rivojlanishi uchun mumkin qadar yuqori darajada imkoniyat yaratib beradilar[6].

BMTning “Bola huquqlari toʻgʻrisida”gi Konvensiyasida 18 yoshga toʻlmagan har bir inson zoti - bola hisoblanishi, bola uchun ishtirokchi davlatlar oʻz yurisdiksiyasi doirasida boʻlgan har bir bola uchun ushbu Konvensiyada nazarda tutilgan barcha huquqlarni, hech qanday kamsitishlarsiz, irqi, tana rangi, jinsi, tili, dini, siyosiy yoki boshqa eʼtiqodlari, milliy, etnik yoki ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiy ahvoli, bolaning sogʻligʻi va tugʻilishi, uning ota-onasi yoki qonuniy vasiylari yoki biror-bir boshqa holatlardan qatʼiy nazar, hurmat qilishi va adillar hamda taʼminlashi belgilab qoʻyilgan.

BMT Bosh Assambleyasining 1989 yil 20 noyabrdagi 44/25-qarori bilan qabul qilingan. 1990 yil 2 sentabrda 49-moddaga muvofiq kuchga kirgan

Oʻzbekiston mazkur Konvensiyaga OʻzR Oliy Kengashining 1992 yil 9 dekabrda N 757-XII Qaroriga muvofiq qoʻshildi. Oʻzbekiston Respublikasi uchun 1994 yil 29 iyuldan kuchga kirdi[7].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Тоштемиров Р.А. Ўқувчиларда ўқишга нисбатан ижобий муносабатни намоён бўлишнинг динамик хусусиятлари. Scholar, Multidisciplinary Scientific Journal, Volume 1, Issue 14, 2023, <https://doi.org/10.5281/zenodo.7992705> Pp 86-92.
2. Toshtemirov R.A. Category of Justice in the Moral Views of Husain Voiz Koshifi. Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education, 2(12), 2023, Pp 76–79.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Bolalarni ularning sog‘lig‘iga zarar yetkazuvchi axborotdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. 2016 yil 9 sentabr
4. O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida” gi Qonuni. 2017 yil 4 yanvar Xalq so‘zi gazetasi.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-son Farmoni.
6. Takomillashtirilgan “Bolajon” tayanch dasturi. T.: 2016.